

Natasza Duraj

Przestępczość nieletnich w Federacji Rosyjskiej

Juvenile delinquency in the Russian Federation

Zasadniczym celem artykułu jest przedstawienie problematyki przestępczości nieletnich w Federacji Rosyjskiej.

W opracowaniu zawarto analizę postanowień Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, dokonano oceny skali zjawiska przestępczości nieletnich w Rosji w latach 2007-2019 oraz liczby nieletnich osadzonych w rosyjskich koloniach wychowawczych.

Słowa kluczowe: kryminologia, przestępczość, przestępczość nieletnich, Federacja Rosyjska, Kodeks karny Federacji Rosyjskiej.

The main goal of this article is to present the issues of juvenile delinquency in the Russian Federation.

The study contains an analysis of the provisions of the Criminal Code of the Russian Federation. The article assesses the scale of juvenile delinquency in Russia in 2007-2019 and the number of juveniles imprisoned in Russian educational colonies.

Key words: criminology, crime, juvenile delinquency, the Russian Federation, the Criminal Code of the Russian Federation.

Podział administracyjny Federacji Rosyjskiej oraz struktura ludności

Federacja Rosyjska jest krajem położonym na wschodzie Europy i północy Azji. Jej terytorium to 17,1 milionów kilometrów kwadratowych,

czyli blisko jedna szóstą powierzchni ziemi, co czyni Rosję największym krajem na świecie pod względem zajmowanej powierzchni. Odległość od zachodniej granicy Rosji w obwodzie kaliningradzkim do granicy wschodniej na Czukotce wynosi 9 tysięcy kilometrów (rozciągłość równoleżnikowa), natomiast rozciągłość południkowa to 4 tysiące kilometrów¹.

Podział administracyjny Federacji Rosyjskiej cechuje się wyraźną specyfiką, różniącą go od wydziałów terytorialnych w innych państwach świata, a najważniejszą cechą tego podziału jest silne zróżnicowanie podmiotów tworzących najwyższe jednostki podziału kraju².

Władza w Federacji Rosyjskiej jest realizowana na trzech płaszczyznach: federalnej, regionalnej oraz lokalnej³. Władza federalna rozciąga się na terytorium całej Federacji Rosyjskiej, system władzy regionalnej obejmuje republiki, kraje, obwody, miasta wydzielone, okręgi autonomiczne oraz obwód autonomiczny, natomiast władza lokalna obejmuje rejony municypalne, okręgi miejskie, osiedla miejskie, osiedla wiejskie oraz jednostki podziału wewnętrznego miast o znaczeniu federalnym.

Jednostki administracyjne Federacji Rosyjskiej zostały wyszczególnione w art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej. Od 2014 r. w skład Federacji Rosyjskiej wchodzi 85 podmiotów, w tym 22 republiki, 9 krajów, 46 obwodów, 4 okręgi autonomiczne, 1 obwód autonomiczny oraz 3 miasta o znaczeniu federalnym (zob. tabela 1).

Rosyjskie okręgi federalne stanowią: Centralny Okręg Federalny ze stolicą w Moskwie, Północno-Zachodni Okręg Federalny (stolica w Sankt Petersburgu), Południowy Okręg Federalny (Rostów nad Donem), Północnokaukaski Okręg Federalny (Piatigorsk), Nadwołżański Okręg Federalny (Niżny Nowogród), Uralski Okręg Federalny (Jekaterynburg), Syberyjski Okręg Federalny (Nowosybirsk) oraz Dalekowschodni Okręg Federalny ze stolicą w Chabarowsku. Największą powierzchnię spośród wszystkich rosyjskich okręgów federalnych zajmuje Dalekowschodni Okręg Federalny (6 952 555 kilometrów kwadratowych),

¹ Zob. Я.Д. Вишняков (red.), *Экономическая география*, Издательство Юрайт, Москва 2019; Г.И. Гладкевич, М.С. Савоскул (red.), *Социально-экономическая география. Учебное пособие, Географический факультет МГУ*, Москва 2015; И.А. Родионова (red.), *Экономическая и социальная география мира*, Юрайт, Москва 2012; М.М. Голубчик, С.В. Макара, А.М. Носонов, Э.Л. Файбусович, *Социально-экономическая география: учебник для вузов*, Издательство Юрайт, Москва 2019.

² T. Wites, *Niejednorodność podziału administracyjnego Rosji ograniczeniem gospodarowania przestrzenią geograficzną*, [w:] M. Śmigielska, J. Słodczyk (red.), *Geograficzne aspekty globalizacji i integracji europejskiej*, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Uniwersytet Opolski, Opole 2003, s. 627.

³ E. Zieliński, *System konstytucyjny Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005, s. 90; A. Kandzia, *Samorząd terytorialny Federacji Rosyjskiej*, „Pisma Humanistyczne” 2010, nr 7, s. 59-66.

natomiast najmniejszy pod względem powierzchni jest Północnokaukaski Okręg Federalny (170 439 kilometrów kwadratowych).

Tabela 1. Jednostki administracyjne Federacji Rosyjskiej najwyższego rzędu

Jednostka administracyjna	Nazwa jednostki administracyjnej Federacji Rosyjskiej
republiki	Adygei (Adygeja), Altaju, Baszkortostanu, Buriacji, Dagestanu, Inguszetii, Kabardyjsko-Bałkarska, Kałmucji, Karaczajsko-Czerkieska, Karelii, Komi, Krymu, Mari El, Mordowii, Sachy (Jakucja), Osetii Północnej-Alanii, Tatarstanu (Tatarstan), Tuwy, Udmurcka, Chakasji, Czeceńska, Czuwaska – Czuwaszja
kraje	Ałtajski, Zabajkalski, Kamczacki, Krasnodarski, Krasnojarski, Permski, Nadmorski, Stawropolski, Chabarowski
obwody	amurski, archangielski, astrachański, biełgorodzki, briański, włodzimierski, wołgogradzki, wołogodzki, woroneski, iwanowski, irkucki, kaliningradzki, kałuski, kemerowski, kirowski, kostromski, kurgański, kurski, leningradzki, lipiecki, magadański, moskiewski, murmański, niżnonowogrodzki, nowogrodzki, nowosybirski, omski, orenburski, orłowski, penzeński, pskowski, rostowski, rizański, samarski, saratowski, sachaliński, swierdłowski, smoleński, tambowski, twerski, tomski, tulski, tiumeński, uljanowski, czelabiński, jarosławski
okręgi autonomiczne	Nieniecki, Chanty-Mansyjski – Jugra, Czukocki, Jamalsko-Nieniecki
obwody autonomiczne	Żydowski
miasta o znaczeniu federalnym	Moskwa, Sankt-Petersburg, Sewastopol

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Od czasu rozpadu ZSRR liczba ludności Federacji Rosyjskiej systematycznie malała – o ile w roku 1991 terytorium ZSRR zamieszkiwało 148,3 mln osób, o tyle w roku 2009 ludność Federacji Rosyjskiej liczyła już tylko 142,7 mln osób. W latach 2010-2018 odnotowano systematyczny wzrost liczby ludności zamieszkującej terytorium Federacji Rosyjskiej, a w latach 2019-2020 niewielki jej spadek.

Według materiałów opublikowanych przez rosyjską Federalną Służbę Statystyki Państwowej, dotyczących podziału ludności Federacji Rosyjskiej ze względu na kategorie wiekowe, można stwierdzić, że na początku 2020 r. największy udział w strukturze rosyjskiego społeczeństwa (8,6%) miały osoby znajdujące się w przedziale wiekowym od 30 do 34 lat (12 633 osoby), a następnie osoby w wieku 35-39 lat (12 003 osoby) oraz od 40 do 44 lat (10 708 osób). W rosyjskim społeczeństwie jest także znaczna liczba osób w wieku 70 lat i powyżej (14 361 osób) (zob. tabela 2).

Tabela 2. Podział ludności Federacji Rosyjskiej ze względu na kategorie wiekowe na początku 2020 r.

Kategorie wiekowe	Liczba ludności (w tys. osób)
liczba ludności ogółem	146 749
0-4 lat	8 579
5-9 lat	9 309
10-14 lat	8 049
15-19 lat	7 161
20-24 lat	6 889
25-29 lat	9 427
30-34 lat	12 633
35-39 lat	12 003
40-44 lat	10 708
45-49 lat	9 896
50-54 lat	8 846
55-59 lat	10 443
60-64 lat	10 106
65-69 lat	8 339
70 lat i więcej	14 361

Źródło: Распределение населения по возрастным группам, Федеральная Служба Государственной Статистики, <https://gks.ru>

Według danych Federalnej Służby Statystyki Państwowej liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym na początku 2020 r. wynosiła 27 442 osoby, ludności w wieku produkcyjnym – 82 678 osób, a ludności w wieku poprodukcyjnym – 36 629 osób.

Ostatni spis ludności Federacji Rosyjskiej został przeprowadzony w 2010 r.⁴. Zgodnie z wynikami spisu większość stanowią Rosjanie (77,7%), a następnie takie narodowości, jak: Tatarzy (3,7%), Ukraińcy (1,3%), Baszkirzy (1,1%) oraz Czuwasze (1%). W roku 2010 liczba Rosjan zamieszkujących terytorium Federacji Rosyjskiej wynosiła 111 016 896 osób, Tatarów – 5 310 649 osób, Ukraińców – 1 927 988 osób, Baszkirów – 1 584 554 osoby, Czuwaszów – 1 435 872 osoby. Pozostałymi narodowościami zamieszkującymi terytorium Federacji Rosyjskiej w roku 2010 byli przede wszystkim Czeczeńcy, Ormianie, Awarowie, Mordwini, Kazachowie, Azerowie, Dargijczycy, Udmurci, Maryjczycy, Osetyńczycy, Białorusini, Kabardyjczycy, Kumycy, Jakuci (Sacha), Karaczajowie, Romowie oraz Tadźcy.

Spośród wymienionych narodowości Federacji Rosyjskiej w większości z nich liczba kobiet była większa od liczby mężczyzn – z wyjątkiem takich narodowości, jak: Ormianie, Azerowie, Lezginie, Uzbeki i Tadźcy. W przypadku Uzbeków i Tadźków zaobserwowano znaczącą przewagę liczby mężczyzn nad liczbą kobiet – wśród Uzbeków mężczyźni stanowili 68,7% ogółu ludności należącej do tej narodowości, natomiast w przypadku Tadźków udział mężczyzn wynosił aż 74% ogółu ludności, która określiła w spisie powszechnym tę narodowość.

Unormowanie kwestii przestępczości nieletnich w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej

Uwarunkowania konfliktu nieletnich z prawem karnym stanowią złożony obszar zagadnień, które są przedmiotem badań różnych dyscyplin naukowych⁵. Na tym tle M. Kuć wyróżnia dwie podstawowe grupy uwarunkowań, a mianowicie grupę czynników wewnętrznych (osobowościowo-charakterologicznych) oraz grupę czynników zewnętrznych (środowiskowo-sytuacyjnych)⁶. Zdaniem B. Hołysta, za podstawowe bodźce

⁴ Spis ludności Federacji Rosyjskiej planowany na 2020 r. został przeniesiony z powodu pandemii na okres późniejszy.

⁵ Zob. Ю.А. Шаранов, И.Б. Гайворонская, Н.В. Галкина, Несовершеннолетний правонарушитель как субъект восстановительной юстиции, „Психология и право” 2019, Том 9, № 3, s. 320-337; И.Г. Селезнева, А.С. Сухова, Д.К. Азарян, Преступность несовершеннолетних: основные тенденции (региональный аспект), „Вестник Московского университета”, Серия 18, „Социология и политология” 2017, № 23 (3), s. 224-236; Е.А. Писаревская, О некоторых криминологически значимых показателях преступности несовершеннолетних в Российской Федерации, „Уголовная юстиция” 2018, № 11, s. 206-209.

⁶ M. Kuć, *Kryminologia*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2015, s. 113.

determinujące przestępczość nieletnich uznać należy przede wszystkim chęć zdobycia środków finansowych lub innych korzyści materialnych, zaimponowania rówieśnikom, realizowania się w grupach nieformalnych, jak również powielanie wzorców i zachowań mających źródło w domu rodzinnym⁷.

Odpowiedzialność karna nieletnich została określona przede wszystkim w art. 87 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej⁸ (dalej: k.k. FR), przy czym kwestia wieku odpowiedzialności karnej została unormowana w art. 20 k.k. FR.

Pojęcie przestępstwa zostało zdefiniowane w dziale II „Przestępstwo”, rozdziale 3 „Pojęcie przestępstwa i rodzaje przestępstw” Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej w art. 14 tego kodeksu. Zgodnie z brzmieniem art. 14 ust. 1 k.k. FR przestępstwo stanowi zawiniony społecznie szkodliwy czyn zabroniony przez Kodeks karny Federacji Rosyjskiej pod groźbą kary. W ust. 2 tego artykułu prawodawca zawarł zapis, zgodnie z którym, nie stanowi przestępstwa działanie (zaniechanie), chociażby formalnie i wypełniające znamiona jakiegokolwiek czynu przewidzianego w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej, ale ze względu na znikomość niebędące społecznie szkodliwe.

W art. 20 ust. 1 k.k. FR zawarto postanowienia dotyczące wieku, od którego w Federacji Rosyjskiej rozpoczyna się odpowiedzialność karna. Prawodawca określił, że odpowiedzialności karnej podlega osoba, która w czasie popełnienia przestępstwa miała ukończone szesnaście lat.

W art. 87 ust. 1 k.k. FR zatytułowanym „Odpowiedzialność karna nieletnich” zawarto definicję nieletniego. Zgodnie z postanowieniami zapisanymi w ust. 1 tego artykułu za osoby nieletnie uznawane są osoby, które w czasie popełnienia przestępstwa ukończyły czternaście lat, a nie osiągnęły wieku osiemnastu lat⁹.

⁷ B. Hołyst, *Kryminologia*, PWN, Warszawa 2001, s. 450.

⁸ Kodeks karny Federacji Rosyjskiej z dnia 13 czerwca 1996 r. nr 63 (Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ), z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami.

⁹ Na gruncie polskiego Kodeksu karnego (Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.) wyróżniane są trzy zasadnicze pojęcia, takie jak: małoletni, nieletni, młodociany. Za małoletniego uznawana jest osoba, która nie ukończyła 18 roku życia. Pod pojęciem nieletniego rozumiana jest osoba w wieku poniżej 17 roku życia, natomiast sprawca młodociany to osoba, która w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 21 lat, a w chwili orzekania w pierwszej instancji lat 24. Wśród nieletnich w ujęciu polskiego Kodeksu karnego wyróżnić można dwie grupy: nieletnich niezdolnych do zawinienia, a tym samym niezdolnych do popełnienia przestępstwa (art. 1 § 3 k.k.), lecz jedynie realizujących czyn zabroniony pod groźbą kary oraz nieletnich, którzy mogą odpowiadać za popełnienie określonej w kodeksie karnym grupy przestępstw.

W artykule poddano analizie zarówno skalę zjawiska przestępczości nieletnich w Federacji Rosyjskiej, jak i wyszczególniono popełnione przez nieletnich przestępstwa ciężkie i szczególnie ciężkie. Dlatego za celowe uznano dokonanie krótkiej charakterystyki kategorii przestępstw unormowanych w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej.

W art. 15 k.k. FR zatytułowanym „Kategorie przestępstw” określono 4 zasadnicze kategorie przestępstw. W myśl zapisów art. 15 ust. 1 k.k. FR, w zależności od charakteru i stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu, przewidziane przez Kodeks karny Federacji Rosyjskiej przestępstwa dzielą się na przestępstwa niewielkiej ciężkości, przestępstwa średniej ciężkości, ciężkie przestępstwa i szczególnie ciężkie przestępstwa.

Za przestępstwa niewielkiej ciężkości uznawane są czyny umyślne i nieumyślne, za popełnienie których najwyższa kara przewidziana w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej nie przekracza 3 lat pozbawienia wolności (o czym stanowi art. 15 ust. 2 k.k. FR). Za przestępstwa średniej ciężkości uznawane są czyny umyślne, za popełnienie których najwyższa kara przewidziana w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej nie przekracza 5 lat pozbawienia wolności oraz czyny nieumyślne, za popełnienie których najwyższa kara przewidziana w rosyjskim kodeksie karnym przekracza 3 lata pozbawienia wolności (ust. 3). Za ciężkie przestępstwa uznawane są czyny umyślne, za popełnienie których najwyższa kara przewidziana w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej nie przekracza 10 lat (ust. 4). Za szczególnie ciężkie przestępstwa uznawane są czyny umyślne, za popełnienie których Kodeks karny Federacji Rosyjskiej przewiduje karę w postaci pozbawienia wolności od lat 10 lub karę surowszą (ust. 5).

Przestępczość nieletnich w Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 – analiza statystyk kryminalnych

W porównaniu z krajami europejskimi, w tym z Polską, w Rosji przestępczość nieletnich jest wciąż na wysokim poziomie¹⁰. Według materiałów

¹⁰ Więcej zob.: K. Laskowska, *Specyfika przestępczości nieletnich w Rosji: możliwości jej przeciwdziałania*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 52-53, s. 253-266; K. Laskowska, *Kryminologia: stan i perspektywy rozwoju z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, [w:] E. Pływaczewski, S. Redo, E. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perowska, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2019, s. 311-326.

zgromadzonych przez Prokuraturę Generalną Federacji Rosyjskiej, dotyczących liczby przestępstw popełnionych w Rosji w latach 2007-2019, można stwierdzić, że najwięcej z nich zostało odnotowanych na początku badanego okresu (3 582 541 przestępstw), a najmniej – w roku 2018 (1 991 532 przestępstwa). W analizowanym okresie największy wzrost liczby przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej został zaobserwowany w roku 2015 (9%), natomiast największy spadek – w roku 2010 (– 12,2%).

W latach 2007-2019 rosyjskie organy ścigania wykryły najwięcej przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w roku 2007 (139 099 przestępstw), natomiast najmniejsza ich liczba została odnotowana w roku 2017 (45 288 przestępstw). Największy wzrost liczby przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej przez nieletnich lub z ich współudziałem został zaobserwowany w roku 2013 (4,6%), a największy spadek ich liczby – w roku 2009 (– 18,4%).

Udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 wahał się od 2,1% w roku 2019 do 3,9% w roku 2007 (zob. tabela 3).

Z materiałów zgromadzonych przez rosyjską Prokuraturę Generalną wynika, że podmiotami Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2007-2019 odnotowano największy udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw popełnionych w Rosji w badanym okresie były: Nieniecki Okręg Autonomiczny, Kraj Zabajkalski oraz Żydowski Obwód Autonomiczny.

Najwyższe wskaźniki przestępczości nieletnich wystąpiły w Nienieckim Okręgu Autonomicznym (16%), w Żydowskim Obwodzie Autonomicznym (14,4%), a następnie w Kraju Zabajkalskim (11,9%) (zob. tabela 4).

W latach 2007-2019 rosyjskie organy ścigania wykryły największą liczbę przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich na początku badanego okresu (961 133 przestępstwa tego rodzaju), a najmniej – w roku 2017 (437 303 przestępstwa). Największy wzrost liczby przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich został odnotowany w roku 2019 (o 10,5%), a największy spadek – w roku 2010 (o 14,1%).

Tabela 3. Liczba przestępstw ogółem popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 z uwzględnieniem przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem

Rok	Liczba przestępstw ogółem, popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (%)	Liczba przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem	Dynamika (%)	Udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w ogólnej liczbie przestępstw
2007	3 582 541	-7,1	139 099	-7,4	3,9
2008	3 209 862	-10,4	116 090	-16,5	3,6
2009	2 994 820	-6,7	94 720	-18,4	3,2
2010	2 628 799	-12,2	78 548	-17,1	3,0
2011	2 404 807	-8,5	71 910	-8,5	3,0
2012	2 302 168	-4,3	64 270	-10,6	2,8
2013	2 206 249	-4,2	67 225	4,6	3,0
2014	2 190 578	-0,7	59 549	-11,4	2,7
2015	2 388 476	9,0	61 833	3,8	2,6
2016	2 160 063	-9,6	53 736	-13,1	2,5
2017	2 058 476	-4,7	45 288	-15,7	2,2
2018	1 991 532	-3,3	43 553	-3,8	2,2
2019	2 024 337	1,6	41 548	-4,6	2,1

Źródło: Генеральная Прокуратура Российской Федерации, www.crimestat.ru

Tabela 4. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano największy udział przestępstw popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w przestępstwach ogółem popełnionych w Rosji w latach 2007-2019

Rok	Podmioty Federacji Rosyjskiej					
	1 miejsce	Udział (%)	2 miejsce	Udział (%)	3 miejsce	Udział (%)
1	2	3	4	5	6	7
2007	Republika Komi	14,2	Żydowski Obwód Autonomiczny	14,0	obwód nowogrodzki	13,7
2008	Żydowski Obwód Autonomiczny	14,4	Kraj Zabajkalski	11,9	obwód amurski	11,7

1	2	3	4	5	6	7
2009	Żydowski Obwód Autonomiczny	12,3	obwód amurski	10,6	Kraj Zabajkalski	9,7
2010	Kraj Zabajkalski	9,8	Kraj Chabarowski	9,3	obwód amurski	9,2
2011	Nieniecki Okręg Autonomiczny	16,0	Kraj Chabarowski	10,7	Kraj Nadmorski	9,3
2012	Nieniecki Okręg Autonomiczny	13,4	obwód archangielski	9,3	obwód magadański	8,7
2013	Nieniecki Okręg Autonomiczny	12,8	obwód archangielski	10,5	Kraj Zabajkalski	9,8
2014	Kraj Zabajkalski	9,5	Nieniecki Okręg Autonomiczny	8,4	obwód archangielski	7,8
2015	Kraj Zabajkalski	8,4	Republika Karelii	7,8	Republika Komi	7,7
2016	Nieniecki Okręg Autonomiczny	9,7	Kraj Zabajkalski	8,0	Kraj Chabarowski	7,8
2017	Republika Karelii	9,2	Kraj Zabajkalski	7,5	obwód magadański	7,1
2018	Nieniecki Okręg Autonomiczny	8,1	Republika Tuwy	7,4	Republika Karelii	7,3
2019	Republika Karelii	8,3	Republika Tuwy	8,1	Nieniecki Okręg Autonomiczny	7,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Największa liczba przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem została odnotowana w roku 2007 (46 742 przestępstwa tego rodzaju), a najmniejsza – w roku 2018 (9716 przestępstw). Największy wzrost przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem na terytorium Federacji Rosyjskiej w badanym okresie został zaobserwowany w roku 2019 (4,1%), a największy spadek – w roku 2012 (o 26,9%).

Udział przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w przestępstwach ciężkich i szczególnie ciężkich ogółem, popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019, wahał się od 2,1% w roku 2019 do 4,9% w roku 2007 (zob. tabela 5).

Tabela 5. Liczba przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 z uwzględnieniem przestępstw tego rodzaju popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem

Rok	Liczba przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (%)	Liczba przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem	Dynamika (%)	Udział przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich popełnionych przez nieletnich lub z ich współudziałem w przestępstwach ciężkich i szczególnie ciężkich ogółem
2007	961 133	-10,6	46 742	-8,8	4,9
2008	851 392	-11,4	36 336	-22,3	4,3
2009	796 224	-6,5	29 613	-18,5	3,7
2010	684 347	-14,1	23 461	-20,8	3,4
2011	607 507	-11,2	19 862	-15,3	3,3
2012	569 804	-6,2	14 529	-26,9	2,5
2013	537 664	-5,6	14 634	0,7	2,7
2014	531 388	-1,2	13 786	-5,8	2,6
2015	519 655	-2,2	13 311	-3,4	2,6
2016	457 779	-1,2	11 537	-13,3	2,5
2017	437 303	-4,5	10 238	-11,3	2,3
2018	448 174	2,5	9 716	-5,1	2,2
2019	494 092	10,5	10 113	4,1	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Według materiałów zgromadzonych przez rosyjską Prokuraturę Generalną, dotyczących liczby sprawców przestępstw popełnionych w Rosji w latach 2007-2019, można stwierdzić, że największa ich liczba została ujęta w roku 2007 (1 317 582 osoby), a najmniejsza – w roku 2019 (884 661 osób). Największy wzrost liczby sprawców przestępstw popełnionych

na terytorium Federacji Rosyjskiej w badanym okresie został odnotowany w roku 2015 (6,9%), a największy spadek – w roku 2010 (o 8,9%).

W analizowanym okresie największa liczba nieletnich, będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej, została ujęta przez rosyjskie organy ścigania w roku 2007 (131 965 osób), a najmniejsza – w roku 2019 (37 953 osoby). Największy wzrost liczby nieletnich sprawców przestępstw został odnotowany w roku 2015 (3%), a największy spadek – w roku 2009 (o 20,8%).

Udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 wahał się od 4,3% w roku 2019 do 10% w roku 2007 (zob. tabela 6).

Tabela 6. Liczba sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej w latach 2007-2019 z uwzględnieniem nieletnich, będących sprawcami tych przestępstw

Rok	Liczba sprawców przestępstw, popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (%)	Liczba nieletnich, będących sprawcami przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej	Dynamika (%)	Udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw (%)
2007	1 317 582	-3,2	131 965	-11,2	10,0
2008	1 256 199	-4,7	107 890	-18,2	8,6
2009	1 219 789	-2,9	85 452	-20,8	7,0
2010	1 111 145	-8,9	72 692	-14,9	6,5
2011	1 041 340	-6,3	65 963	-9,3	6,3
2012	1 010 938	-2,9	59 461	-9,9	5,9
2013	1 012 563	0,2	60 761	2,2	6,0
2014	1 006 003	-0,6	54 369	-10,5	5,4
2015	1 075 333	6,9	55 993	3,0	5,2
2016	1 015 875	-5,5	48 589	-13,2	4,8
2017	967 103	-4,8	42 504	-12,5	4,4
2018	931 107	-3,7	40 860	-3,9	4,4
2019	884 661	-5,0	37 953	-7,1	4,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podmiotami Federacji Rosyjskiej, w których w latach 2007-2019 odnotowano największy udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw popełnionych w Rosji w badanym okresie były: Nieniecki Okręg Autonomiczny, Kraj Zabajkalski oraz Żydowski Obwód Autonomiczny.

W badanym okresie w Żydowskim Obwodzie Autonomicznym udział nieletnich sprawców przestępstw popełnionych na terytorium Federacji Rosyjskiej był najwyższy w roku 2007 i wyniósł 15,4%. W przypadku Kraju Zabajkalskiego był on najwyższy w roku 2008 (13,6%), a w przypadku Nienieckiego Okręgu Autonomicznego – w roku 2010 (13,2%) (zob. tabela 7).

Tabela 7. Podmioty Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano największy udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw

Rok	Podmioty Federacji Rosyjskiej					
	1 miejsce	Udział (%)	2 miejsce	Udział (%)	3 miejsce	Udział (%)
2007	Żydowski Okręg Autonomiczny	15,4	Republika Komi	15,3	obwód archangielski	15,1
2008	Żydowski Okręg Autonomiczny	14,4	Kraj Zabajkalski	13,6	obwód amurski	13,1
2009	Żydowski Okręg Autonomiczny	11,9	Kraj Zabajkalski	11,3	Kraj Chabarowski	10,8
2010	Nieniecki Okręg Autonomiczny	13,2	Kraj Zabajkalski	10,5	Republika Tuwy	10,3
2011	Nieniecki Okręg Autonomiczny	12,9	Kraj Chabarowski	10,3	Kraj Zabajkalski	10,1
2012	Nieniecki Okręg Autonomiczny	12,1	Kraj Chabarowski	9,4	obwód magadański	9,3
2013	Nieniecki Okręg Autonomiczny	12,2	Kraj Zabajkalski	10,4	Kraj Nadmorski	9,5
2014	Kraj Zabajkalski	10,3	obwód sachaliński	8,3	obwód irkucki	8,2
2015	Kraj Zabajkalski	9,1	Republika Tuwy	7,8	obwód irkucki	7,6
2016	Nieniecki Okręg Autonomiczny	8,6	Kraj Zabajkalski	8,5	Kraj Chabarowski	7,6
2017	Kraj Zabajkalski	8,1	Republika Karelii	7,8	Republika Tuwy	7,2
2018	Republika Tuwy	7,9	Republika Karelii	7,7	Kraj Zabajkalski	7,6
2019	Republika Tuwy	9,1	Republika Karelii	7,2	obwód swierdłowski	6,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Pozostałymi podmiotami Federacji Rosyjskiej, w których odnotowano wysoki udział nieletnich w ogólnej liczbie sprawców przestępstw popełnionych w Rosji w badanym okresie były: Republika Tuwy, Republika Komi, a także Kraj Chabarowski i Republika Karelii.

Nieletni osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2007-2019

Kolonie wychowawcze to rodzaj zakładu poprawczego dla nieletnich – osób między 14 a 18 rokiem życia, skazanych na karę pozbawienia wolności. W koloniach wychowawczych odbywają karę niepełnoletni przestępcy, a także skazani pozostający w zakładzie poprawczym do 21 roku życia.

W latach 2007-2010 na terytorium Federacji Rosyjskiej funkcjonowały 62 kolonie wychowawcze, w tym trzy z nich były jednostkami penitencjarnymi dla dziewcząt. W kolejnych latach badanego okresu liczba kolonii wychowawczych systematycznie zmniejszała się. W latach 2017-2019 w Rosji działały 23 tego rodzaju jednostki penitencjarne (spadek o 62,9% w stosunku do lat 2007-2010), z czego dwie z nich stanowiły kolonie wychowawcze dla dziewcząt.

Na początku badanego okresu pojemność rosyjskich jednostek penitencjarnych dla nieletnich, mierzona liczbą miejsc zakwaterowania dla osadzonych, wynosiła 22 307 miejsc, a na końcu analizowanego okresu – 5817 miejsc. Średnia roczna liczba osadzonych w koloniach wychowawczych wahała się od 10 957 osób w roku 2007 do 1251 osób w roku 2019 (zob. tabela 8).

W latach 2007-2019 liczba nieletnich osadzonych w rosyjskich koloniach wychowawczych systematycznie malała. Najwięcej z nich odbywało karę pozbawienia wolności w tego rodzaju jednostkach penitencjarnych w roku 2007 (10 750 osób wg stanu na koniec roku), a najmniejsza – w roku 2019 (1155 osób – spadek o 89,3% w porównaniu z rokiem 2007).

Tabela 8. Nieletni skazani na karę pozbawienia wolności, osadzeni w rosyjskich koloniach wychowawczych w latach 2007-2019

Rok	Liczba kolonii wychowawczych dla nieletnich	w tym liczba jednostek penitencjarnych dla dziewcząt	Pojemność jednostek penitencjarnych (liczba miejsc zakwaterowania dla osadzonych)	Średnia roczna liczba osadzonych
2007	62	3	22 307	10 957
2008	62	3	21 657	9 199
2009	62	3	21 276	6 392
2010	62	3	19 964	4 362
2011	46	3	14 791	3 004
2012	46	2	14 254	2 354
2013	45	2	14 084	2 021
2014	41	2	10 916	1 822
2015	32	2	8 440	1 764
2016	24	2	6 094	1 678
2017	23	2	5 909	1 443
2018	23	2	5 897	1 354
2019	23	2	5 817	1 251

Źródło: Характеристика лиц, содержащихся в воспитательных колониях для несовершеннолетних, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su>

Podobnie tendencja ta wyglądała w przypadku grupy chłopców oraz grupy dziewcząt osadzonych w koloniach wychowawczych. Największa liczba chłopców odbywających karę pozbawienia wolności w tego rodzaju jednostkach penitencjarnych została odnotowana w roku 2007 (10 006 osób), a najmniejsza – w roku 2019 (1060 osób – spadek o 89,4% w stosunku do roku 2007). Liczba dziewcząt osadzonych w koloniach wychowawczych w roku 2007 wyniosła 744 osoby, a w roku 2019 – 95 osób (spadek o 87,2% w porównaniu z rokiem 2007). Udział dziewcząt w ogólnej liczbie nieletnich przebywających w koloniach wychowawczych wahał się od 4,9% w roku 2012 do 8,2% w roku 2019 (zob. tabela 9).

Tabela 9. Nieletni osadzeni w jednostkach penitencjarnych na koniec roku według płci

Rok	Liczba nieletnich osadzonych w koloniach wychowawczych na koniec roku	w tym		Udział dziewcząt w ogólnej liczbie nieletnich, osadzonych w jednostkach penitencjarnych (%)
		chłopców	dziewcząt	
2007	10 750	10 006	744	6,9
2008	8 550	7 969	581	6,8
2009	5 970	5 587	383	6,4
2010	4 053	3 768	285	7,0
2011	2 792	2 596	196	7,0
2012	2 293	2 180	113	4,9
2013	1 974	1 864	110	5,6
2014	1 776	1 681	95	5,3
2015	1 683	1 590	93	5,5
2016	1 655	1 536	119	7,2
2017	1 395	1 282	113	8,1
2018	1 310	1 205	105	8,0
2019	1 155	1 060	95	8,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

W całym badanym okresie największa liczba nieletnich przebywających w rosyjskich koloniach wychowawczych była w przedziale wiekowym od 16 do 17 lat. W tej grupie nieletnich dominowali chłopcy odbywający karę pozbawienia wolności po raz pierwszy.

Drugą co do liczebności grupą nieletnich osadzonych w rosyjskich jednostkach penitencjarnych były osoby w przedziale wiekowym od 18 do 19 lat, a następnie osoby w wieku od 14 do 15 lat (zob. tabela 10).

Tabela 10. Nieletni osadzeni w jednostkach penitencjarnych na koniec roku według wieku

Rok	od 14 do 15 lat	od 16 do 17 lat	od 18 do 19	od 20 do 21 lat
2007	801	7 302	2 441	206
2008	563	6 479	1 405	103
2009	302	4 689	977	2
2010	225	3 088	740	0
2011	164	2 063	565	0
2012	125	1 729	439	0
2013	114	1 433	427	0
2014	102	1 244	430	0
2015	92	1 238	353	0
2016	82	1 155	418	0
2017	74	975	346	0
2018	50	947	313	0
2019	52	804	299	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

W całym analizowanym okresie największa liczba nieletnich przebywała w jednostkach penitencjarnych z wyrokami powyżej 3 lat do 5 lat włącznie pozbawienia wolności. Najwięcej ich odbywało karę pozbawienia wolności w roku 2007 (3626 osób), a najmniej – w roku 2019 (345 osób).

Drugą co do liczebności grupą nieletnich osadzoną w rosyjskich jednostkach penitencjarnych były osoby z wyrokami powyżej 2 lat do 3 lat włącznie pozbawienia wolności. Natomiast najmniej liczną grupę stanowili nieletni umieszczeni w koloniach wychowawczych z wyrokami powyżej 8 lat do 10 lat włącznie pozbawienia wolności (zob. tabela 11).

Tabela 11. Nieletni osadzeni w jednostkach penitencjarnych na koniec roku według wymiaru kary

Rok	do 2 lat włącznie	powyżej 2 lat do 3 lat włącznie	powyżej 3 lat do 5 lat włącznie	powyżej 5 lat do 8 lat włącznie	powyżej 8 lat do 10 lat włącznie
2007	1 985	3 060	3 626	1 737	342
2008	1 767	2 567	2 754	1 242	220
2009	1 298	1 818	2 011	732	111
2010	830	1 292	1 345	507	79
2011	591	835	900	401	65
2012	492	701	726	327	47
2013	456	581	604	297	36
2014	415	483	552	294	32
2015	402	465	508	269	39
2016	386	439	515	266	49
2017	323	405	416	224	27
2018	310	374	390	202	34
2019	255	344	345	176	35

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 65 ust. 1 Konstytucji Federacji Rosyjskiej.

Podsumowując, można stwierdzić, że największa liczba osób niepełnoletnich, będących sprawcami przestępstw, została zatrzymana w roku 2014 (151 890 osób). W tym roku odnotowany został także najwyższy wzrost liczby osób niepełnoletnich, które popełniły przestępstwa na terytorium Federacji Rosyjskiej (4,3%). Natomiast największy spadek zatrzymanych sprawców przestępstw, którymi były osoby niepełnoletnie, został zaobserwowany w roku 2009 (o 20,8%).

Zdecydowaną większość nieletnich osadzonych w rosyjskich jednostkach penitencjarnych stanowili chłopcy, odbywający zasądzoną karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, z wyrokami powyżej 3 lat do 5 lat włącznie lub powyżej 2 lat do 3 lat włącznie. W badanym okresie liczba osadzonych systematycznie malała, a większość osadzonych po opuszczeniu kolonii wychowawczych podejmowała niezwłocznie pracę zarobkową lub kontynuowała naukę poza jednostką penitencjarną.

Bibliografia

- Hołyst B., *Kryminologia*, PWN, Warszawa 2001.
- Kandzia A., *Samorząd terytorialny Federacji Rosyjskiej*, „Pisma Humanistyczne” 2010, nr 7.
- Kodeks karny Federacji Rosyjskiej z dnia 13 czerwca 1996 r. nr 63 (Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ), z różniejszymi zmianami i uzupełnieniami.
- Konstytucja Federacji Rosyjskiej przyjęta w ogólnonarodowym referendum 12 grudnia 1993 r. (Конституция Российской Федерации принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г.), ze zmianami wprowadzonymi w lipcu 2020 r.
- Kuć M., *Kryminologia*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2015.
- Laskowska K., *Kryminologia: stan i perspektywy rozwoju: z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, [w:] E. Pływaczewski, S. Redo, E. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2019.
- Laskowska K., *Specyfika przestępczości nieletnich w Rosji: możliwości jej przeciwdziałania*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 52-53.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.
- Wites T., *Niejednorodność podziału administracyjnego Rosji ograniczeniem gospodarowania przestrzenią geograficzną*, [w:] M. Śmigielska, J. Słodczyk (red.), *Geograficzne aspekty globalizacji i integracji europejskiej*, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Uniwersytet Opolski, Opole 2003.
- Zieliński E., *System konstytucyjny Federacji Rosyjskiej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2005.
- Вишняков Я.Д. (red.), *Экономическая география*, Издательство Юрайт, Москва 2019.
- Генеральная Прокуратура Российской Федерации, www.crimestat.ru
- Гладкевич Г.И., Савоскул М.С. (red.), *Социально-экономическая география. Учебное пособие, Географический факультет МГУ*, Москва 2015.
- Голубчик М.М., Макара С.В., Носонов А.М., Файбусович Э.Л., *Социально-экономическая география: учебник для вузов*, Издательство Юрайт, Москва 2019.
- Писаревская Е.А., *О некоторых криминологически значимых показателях преступности несовершеннолетних в Российской Федерации*, „Уголовная юстиция” 2018, № 11.

Распределение населения по возрастным группам, Федеральная Служба Государственной Статистики, <https://gks.ru>

Родионова И.А. (red.), Экономическая и социальная география мира, Юрайт, Москва 2012.

Селезнева И.Г., Сухова А.С., Азарян Д.К., Преступность несовершеннолетних: основные тенденции (региональный аспект), „Вестник Московского университета”, Серия 18, „Социология и политология” 2017, № 23 (3).

Характеристика лиц, содержащихся в воспитательных колониях для несовершеннолетних, Федеральная служба исполнения наказаний, <http://www.fsin.su>

Шаранов Ю.А., Гайворонская И.Б., Галкина Н.В., Несовершеннолетний правонарушитель как субъект восстановительной юстиции, „Психология и право” 2019, Том 9, № 3.